

Oponentský posudek na disertační práci Mgr. Tomáše Rennera *Příčiny studentského protestního hnutí ve Spolkové republice Německo v 60. letech 20. století*, Praha, IMS FSV UK 2016, 190 stran rkp., vedl Prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.

Cíl práce a výchozí komentář:

Předkládaná disertační práce Mgr. Tomáše Rennera se zabývá příčinami protestního hnutí (dále PH) v šedesátých letech v Spolkové republice Německo (dále SRN).

Na jedné straně autor seskupil úctyhodný pramenný materiál a je znát, že je tématem autenticky zaujat, práce jako celek se také vyznačuje velice kultivovaným jazykovým projevem. Na straně druhé je pro celý text charakteristická tematická neuspořádanost projevující se „skákáním“ z tématu na téma, což problematizuje dostatečný „ponor“. Centrální výzkumnou otázku autor formuloval takto:

„...zvláštní pozornost věnovat myšlenkovým kořenům studentského protestního hnutí, protože projevy tohoto hnutí jsou již dostatečně popsány...“ (str. 15).

Dále si kladl za cíl sledovat PH jako hnutí modernizační, nalézt eventuální vazbu na vládní koncept CDU „formované společnosti“ a také porovnat jednotlivá PH ve světě (včetně Československa).

Obsah a struktura práce

Kapitoly „Úvod a metodologická východiska“ a „Rozbor a kritická reflexe literatury“

Autor zvolil metodologický koncept *dějiny myšlení* v kontextu západoněmecké historiografické tradice (Brunner-Conze-Koselleck). Uměl jej zasadit do obecnějšího metodologického vývoje historiografie jako oboru. K silným stránkám práce patří, že se podařilo seskupit bohatý přehled německo- a anglicko-jazyčné odborné literatury, který je přínosem pro výzkum daného tématu v českých podmínkách. Rozbor jako celek je ale neadekvátně rozsáhlý (dvě úvodní kapitoly obsahují 60 stran ze 160) a je především výčtem, nikoliv skutečnou kritikou. Navíc se dotýká spíše sekundární odborné literatury, mnohem méně primárních ideových textů různé provenience (obsáhleji pouze periodika *Konkret* a *Kursbuch*).

Kapitola „Kritika západoněmeckého parlamentarismu“

V této kapitole jsou po přehledu vývoje německé politologie (který nemá ve vztahu k cíli práci jednoznačnou funkci) představeny texty Jasperse „*Wohin treibt die Bundesrepublik?*“ a Agnoliho „*Die Transformation der Demokratie*“. Pokud mají fungovat vzhledem k stanovenému cíli (tj. analýza myšlenkových kořenů), očekával bych rozsáhlejší rozbor než sedm stran na oba texty. Vůbec k této části mám připomínky: autor označil Jaspersův text za „*kánon studentského hnutí*“ (str. 16). Nerad bych rozporoval jeho společenskou rezonanci, ale Jaspersova kritika nominálně vycházela z konzervativně-demokratických pozic a v explicitně levicovém (neo)marxistickém PH nebyla příliš recipována. Nakonec i autor sám se opakovaně odvolává na poměrně vyčerpávající seznam historika G. Koenena k ideovým pramenům PH (texty „mentorů“, teoretiků apod.), kde se Jaspers vůbec

neobjevuje. Recepce Jasperse stěží nalezneme v směrodatných programatických textech PH (stejně jako Heideggera, Arendtovou apod. – naopak se opakují Marx, Lenin, teoretici Frankfurtské školy, Sartre, G. Lukács apod.). Naopak Johannes Agnoli do korpusu SH organicky spadá, ale analýza pouze jeho bez zasazení do kontextů poskytuje jen omezený výklad myšlenkových příčin PH. Navíc v citacích (např. str. 71) není uveden spoluautor knihy Peter Bruckner, který dílo myšlenkově zásadně ovlivnil. Jejich koncept „mimoparlamentní demokracie“ byl opravdu jedním z „kánonů“ PH; podobně jako Jaspers postihovali jednu z vnějších příčin PH – stav politického systému SRN. Pokud ale již byl z lídrů PH zvolen pouze Agnoli, chybí mi alespoň zmínka o jeho angažmá ve fašistické Itálii a pozdější členství ve *Waffen SS* (tehdy tajené). Hlubší analýza by třeba autora dovedla i k problematizaci pojmu „studentské hnutí“ (v německé odborné literatuře se používá čím dál méně) – autorům zkoumaného textu bylo 42, resp. 45 let (nejednalo se o studenty).

Jak u Jasperse, tak u Agnoliho s Bruecknerem bych ocenil alespoň krátké citace samotných autorů. Leckdy totiž schází i paginace autorova vlastního přetlumočení, což ztěžuje verifikaci jeho interpretací. U práce, která se věnuje myšlenkovým kořenům PH nelze také přejít bez poznámky, že se v ní ani jedinkrát neobjevuje jméno Hanse-Jürgena Krahl – klíčového teoretika SDS nejen v letech 1967-69 (vedle Dutschka). Také jméno Jürgena Habermase, který protestní hnutí zpočátku ideově výrazně ovlivňoval, se v práci vyskytuje ojediněle. Schází mi i rozbor patrně nejpodstatnějšího ideového „inspirátora“ PH – Herberta Marcuseho.

(Nejen) v této kapitole se objevují protichůdná tvrzení: autor například uvedl, že větší část PH rezignovala na revolučně orientované snahy pod dojmem vojenské invaze do Československa (str. 89, 107, 127). Na jiných místech ale konstatoval, že recepce událostí v Československu sehrávala v německém PH jen okrajovou roli (str. 36, 124).

Kapitoly „Proměna životního stylu a hodnot“ a „Mezinárodní souvislosti studentského protestního hnutí“

V těchto kapitolách autor dokládá dobrou orientaci v mezinárodní problematice protestních hnutí 60. let. Jedná se o deskriptivní v jádru ale spíše kompilativní kapitoly, které popisují konkrétní projevy protestních hnutí. Přínosný je obecný popis kulturně-sociální dynamiky 60. let (růst konzumu, spotřeby, změna životního stylu), který byl bezesporu jednou z podstatných vnějších (nikoliv ale myšlenkových) příčin a kontextů PH.

Kapitola „Koncept „formované společnosti“ Ludwiga Erharda a jeho kritici“

Vůči práci jako celku se poměrně neorganicky objevuje kancléřský Erhardův koncept usilující mj. o eliminaci třídního pohledu na společnost či věcnost politického rozhodování. Analyzovat daný koncept ve vztahu k PH by bylo přínosem pro pochopení silné dynamiky 60. let, která mohla vést různé sociální a politické skupiny k formulaci nové politiky a myšlenkových konceptů. To by ale pak tématem práce nebylo PH, ale situace Spolkové republiky v 60. letech. Pokud by mělo být začlenění Erhardova konceptu v práci pojednávající o PH funkční, očekával bych receptivní

analýzu dobových textů (projevů) představitelů PH či periodik spojených s PH, která by ukázala, zda receptivní vztah existoval (a jaký) nebo ne.

Závěr

V závěru se projevuje, že si autor položil mnoho výzkumných otázek, což přináší jistá úskalí. O myšlenkových příčinách PH nebyla po pasáži s Agnolim/Brucknerem a Jaspersem dále řeč. PH jako hnutí modernizační je dotčeno ve vazbě na kapitolu „Proměna životního stylu a hodnot“ – přesto nejsou tyto dvě entity propojeny jednoznačným způsobem. Přínosný by byl i hlubší historický diskurs – vazba marxistických hnutí a „pokroku“ sahá k samým kořenům (nejen) těchto hnutí. Je znát, že autora zajímá téma komparace jednotlivých PH, rozumí mu, ale výzkumně objevenému zpracování by bylo třeba věnovat minimálně celou takto úzce koncentrovanou disertaci. Autor se tak ze všech v úvodu pokládaných otázek v závěru věnuje v první řadě tezi, že jednou z příčin PH byl Erhardův koncept „formované společnosti“, resp. jeho uvádění do praxe (jinde je ovšem tvrzeno, že nebyl nikdy realizován). K této eventuální vazbě a jejímu doložení viz výše.

Přínosem práce je, že autor, byť trochu nesouvisle, poukázal na skutečnost, že PH mj. reagovalo na společenskou dynamiku danou rozsáhlou modernizací a překotnými změnami v západních společnostech (materiálními, mentálními, politickými aj.) a že nebylo jedinou sociálně-politickou entitou, která tak činila - i koncept vládní CDU usilující o více „přehlednou“ a regulovatelnou společnost v dynamicky se měnící době hledal odpověď - byť obsahově odlišnou - na změněné podmínky. Jak jsem již zmínil, práce spíše implicitně směřuje k analýze situace Spolkové republiky v 60. letech, kdy na rozpor mezi modernizačními procesy a ustrnulým politickým systémem reagovaly různým způsobem různé společenské skupiny. Stejně tak ale práce inklinuje i k mezinárodní komparaci PH. Snaha o funkční propojení obou dvou složitých tematik, kdy každá z nich by vyžadovala vlastní zpracování, vytváří napětí, které práci nesvědčí.

Formální zpracování

V textu nebyl vždy dodržen běžný citační kodex. Mnoho odkazů postrádá paginaci, což neumožňuje verifikaci mnohých tvrzení. Neúplné je i odkazování rozhovorů s pamětníky. Osobně mi nevyhovuje český přepis křestních jmen jako např. Rudolf Dutschke (v textu je občas uvedeno Rudi - užívání tohoto konkrétního jména kolísá).

Shrnutí

K práci mám podstatné připomínky, které jsem rozvedl výše. Za nejzásadnější považuji:

- Celkově poměrně „chudá“ analýza myšlenkových kořenů protestníhonutí (deklarováno jako cíl práce);
- Konkrétnější propojení (doložení) eventuální vazby konceptu CDU „formované demokracie“ s koncepty protestníhonutí (např. jako oboustranná - byť myšlenkově zcela odlišná - reakce na zrychlené modernizační procesy 60. let);
- Hlubší promyšlení teze o příčině protestních hnutí v modernizačním procesu.

Práci považuji za obhajitelnou, pokud se disertant v rozpravě zcela přesvědčivě vyrovná s danými připomínkami v kombinaci s opravou formálních nepřesností (a protichůdných tvrzení).

V Praze dne 11. 8. 2016

PhDr. Martin Valenta, Ph.D.